

LITTERATUR

DEN IMPROVISERADE HJÄLPEN

DE ALLIERADES EXPEDITIONSKÅR TILL NORGE 1940

Av major NILS AHLGREN

Genom den officiella engelska rapporten om den allierade expeditionskåren till mellersta Norge 1940, avgiven av chefen för kåren, general Massy, och publicerad i maj 1946, fick man en autentisk skildring av händelseförloppet, sett ur brittisk synpunkt. Samma år förelåg också en motsvarande norsk i den norske överbefälhavarens under kriget, general Otto Ruge, bok *Annen Verdenskrig*. Han påpekar där, att förhållandena kring ett företag som detta med nödvändighet måste te sig olika ur hjälparnas och de hjälptas synvinkel.

Ingen av de nämnda publikationerna behandlar emellertid det interna händelseförloppet kring Norgeföretaget, d. v. s. de engelsk-franska överläggningarna, besluten om expeditionskårens avsändande, förberedelserna härför samt besluten om operationernas avbrytande och evakueringen. Redan 1941 fick man en liten inblick i dessa förhållanden genom de dokument som Auswärtiges Amt i Berlin offentliggjorde under rubriken *Die Geheimakten des französischen Generalstabes*. Det är emellertid endast spridda fragment, som inte tillnärmelsevis ger en helhetsbild av vad som förekom. 1947 utkom ett par arbeten, som kastar större ljus över dessa frågor. Det är två av de franska förgrundsmännens memoarer, nämligen ministerpresidenten Paul Reynauds *La France a sauvé l'Europe* och arméöverbefälhavaren general Gamelins *Servir*, tredje delen, *La guerre*. Härtill har nu kommit Churchills bok, *Andra världskriget*.

Det är givande att göra en jämförelse mellan vad dessa källor har att säga om Norgeföretaget och framför allt spelet bakom kulisserna. Expeditionen till mellersta Norge erbjuder härvid mest av intresse.

Planläggning och förberedelser.

För att få bakgrunden till de allierades företag mot Norge måste man gå tillbaka till det finsk-ryska vinterkriget 1939—1940. Redan i december 1939 började man i England och Frankrike diskutera en väpnad hjälp åt Finland i form av bl. a. en expeditionskår över Narvik och norra Sverige. I januari 1940 utarbetade den franska krigsledningen en plan för väpnad intervention i Finland. Den gick ut på att trupper skulle landsättas i Petsamo samt att hamnar och flygplatser på norska västkusten skulle besättas i förebyggande syfte.

För att Frankrike och England inte skulle komma i krig med Sovjet, måste de trupper som avsågs för företaget utgöras av frivilliga.

För engelsmännen framstod redan från början den skandinaviska halvön och de svenska malmfälten som det viktigaste operationsmålet och hjälpen till Finland kom först i andra hand. Det gällde att säkra sig mot ett eventuellt tyskt ingripande i Sverige och Norge och att avbryta den svenska malmexporten till Tyskland, som var av livsviktig betydelse för dess krigsindustri. För den skull borde man sätta sig i besittning av de större norska hamnarna och förbereda en inryckning i Sverige i första hand längs malmbanan.

Vid ett sammanträde i London den 5 februari anslöt sig det brittisk-franska högsta krigsrådet till den engelska planen. Något företag mot Petsamo skulle således inte företas. Engelsmännen skulle verkställa överskeppningen och uppsätta huvuddelen av den frivilliga styrkan, vilket måste ske på bekostnad av de trupper som var avsedda för fronten i Frankrike. Man räknade med en styrka på 6 à 7 divisioner, sammanlagt omkring 100,000 man. Överskeppningarna beräknades kunna börja tredje veckan i mars och slutföras före april månads utgång.

Den 1 mars uppgav Chamberlain i underhuset, att denna expeditionskår stod färdig att avgå redan i början av mars, och dagen därpå överlämnades en brittisk not till svenska och norska regeringarna med begäran om fri genommarsch, vilken som bekant avslogs. Gamelin framhåller, att detta beslut för honom personligen innebar en stor lättnad, ty därigenom undvek fransmännen att komma i öppet motsatsförhållande till Ryssland. Det borde nämligen vara tydligt, att huvuddelen av expeditionskåren var avsedd att operera mot tyskarna och inte mot ryssarna. I en PM av den 10 mars framlägger han sina synpunkter på det skandinaviska företaget. Även om det inte kunde beräknas få samma inflytande på krigsläget i stort som ett företag på Balkan (som också diskuterats), vore dock de därmed förenade fördelarna obestridliga. Svårigheterna vore emellertid också stora och skulle medföra att det komme att dröja lång tid, innan några stridskrafter kunde insättas i Finland. Han säger bl. a.:

»Vad krigföringen beträffar är att märka, att hamnarna i Nordnorge och särskilt Narviks ha ringa kapacitet. De äro dåligt utrustade för urlastning av trupper och förnödenheter i större skala.

Järnvägslinjerna från Narvik och Trondheim till Luleå ha liten transportförmåga. Ännu sämre blir den, om operationerna utsträckas till Finland, då det från Luleå endast finns en järnvägslinje, som fortsätter längs Bottniska viken in i Finland.

Klimatet i Finland och särskilt i Lappland är utomordentligt hårt. Endast särskilt utvalda fransk-brittiska trupper kunna insättas där. Till slutet av maj fordras särskild utrustning.

Franska drag- och lastdjur, bortsett från mulåsnor, kunna inte acklimatisera sig där.

Slutligen ställer tillförseln av livsmedel och särskilt av vin för våra trupper oss inför utomordentligt svårlösta problem.

Litteratur

Av vad som nu sagts framgår, att om en snabbt genomförd, om än inte riskfri landsättning i Norge — ingripande av fientliga ubåtar och flygstridskrafter är möjligt — kan genomföras, så kan dock en insats av stridskrafter i Finland först så småningom komma till stånd.»

Flygvapnets betydelse understryks av Gamelin, som framhåller att ett insättande av flygstridskrafter vid Petsamo skulle vara det enda sättet att rädda Finland, innan landstridskrafter hann ingripa. Men det förutsatte krig med Sovjet, varjämte svårigheterna för en landstigning i Petsamo betydligt ökats under krigets två första månader genom att det ryska försvaret avsevärt förstärkts inom detta område.

Gamelin avslutar sin PM med följande, egenhändigt nedskrivna tillägg, som är symptomatiskt för hans inställning både då och framdeles:

»Våra skandinaviska planer måste alltså beslutsamt fullföljas för att Finland skall kunna räddas eller för att vi åtminstone skola lägga vår hand på den svenska malmen och de norska hamnarna. Men vi måste hålla i minnet, att det med hänsyn till den totala krigföringen är Balkan och Kaukasus, varigenom Tyskland kan avskiljas från oljan, av mycket större nytta. Men nyckeln till Balkan håller Italien i sin hand.»

Det är emellertid tydligt, att varken den brittiska eller franska ledningen omfattade planerna på ett ingripande i Norge med någon större entusiasm med hänsyn till risken för en brytning med Sovjet. Gamelin gör gällande, att särskilt engelsmännen och framför allt Churchill var mycket återhållsamma. Under sådana förhållanden torde de finsk-ryska stridernas avbrytande den 13 mars, samma dag som det första detachementet skulle avgått till Narvik, närmast ha kommit som en lättnad. Planerna förlorade därmed sin omedelbara aktualitet men skrinlades därför inte helt.

Det finns inga säkra uppgifter om hur mycket och vilka trupper som vid den tidpunkten låg i omedelbar beredskap för inskeppning. Det vill emellertid synas som om 11 engelska brigader (var och en ungefär motsvarande ett svenskt regemente) var samlade i anslutning till inskeppningshamnarna. Huvuddelen av dessa skingrades strax efter den 13 bl. a. till Frankrike, men enligt Churchill hölls en »nyckelstyrka» om en brigad m. m. fortfarande i beredskap för ett eventuellt företag mot Narvik. Den franska expeditionskåren utgjordes av alpjägarbrigaden, en halvbrigad ur främlingslegionen och en polsk brigad, vilka stod marschfärdiga i sina förläggningar inne i landet sedan den 26 februari. Gamelin, som alltjämt ivrade för »striden om malmen», höll hela tiden fram till den tyska ockupationen av Norge bl. a. alpjägarbrigaden i beredskap för detta ändamål.

Frågan om blockad av den norska kusten för att förhindra de tyska malmskeppningarna diskuterades i Paris och London under hela mars månad. Vid högsta krigsrådets sammanträde den 28 bestämdes, att ett memorandum skulle tillställas svenska och norska regeringarna den 1 april, i vilket de allierades ställning i händelse av nya fientlig-

heter mot Finland preciserades. Man förbehöll sig rätten att vidta de åtgärder som kunde befinnas erforderliga för att störa eller avbryta de tyska förbindelserna med Sverige och Norge.¹ Denna not skulle följas av minutläggning i de norska territorialvattnen den 5 april och operationer mot den tyska sjöfarten. Gamelin framhöll för den engelske generalstabschefen, general Ironside, att tyskarna kunde förväntas vidta motåtgärder i en eller annan form och att det därför var nödvändigt att hålla första echelongen av expeditionskåren (tydligt den för Narvik avsedda engelska brigaden) i beredskap. Ironside lovade att göra vad på honom ankom för att få detta genomfört men påminde om att denna fråga ytterst berodde på den engelske marinchefen, sir Dudley Pound, under vars befäl överskeppningen och själva landstigningen skulle stå.

Den 30 mars framhåller den franske marinchefen, amiral Darlan, inför franska krigskabinettet, att tyskarna samlade stridskrafter för ett företag mot Skandinavien. Det var därför nödvändigt att vara beredd att landstiga i Norge och han hade för sin del vidtagit åtgärder för att kunna samla en transportflotta inom åtta dagar. Detta var alltså endast sex dagar före den beslutade mineringen i norska farvatten! Dagen därpå gav Gamelin order om att den franska expeditionskåren skulle hållas marschberedd. Vid förfrågan i vilken hamn ilastningen skulle ske, Brest eller Cherbourg, svarade Darlan, att man inte borde vidta några förberedelser, som kunde avslöja avsikten, förrän transporttonnaget var samlat. Vad det sistnämnda beträffar påpekar Gamelin gång på gång de ansträngningar som Darlan gjorde för att få erforderliga fartyg från handelsflottan. Trots att det rörde sig om ett mycket begränsat antal ville man, under hänvisning till det beträngda försörjningsläget, inte avstå några handelsfartyg. Gamelin säger sig vid flera tillfällen ha understött marinchefen i hans ansträngningar i denna fråga. Han bemyndigade Darlan, att i hans namn rekvirera fartygen men gjorde inte själv någon framställning hos regeringen.

Den 31 meddelade engelsmännen, att deras första trupper skulle vara färdiga att avgå från Clyde dagen därpå. Man avsåg att i händelse av tysk motaktion med dem ockupera inte endast Narvik utan även andra norska hamnar. Under sådana förhållanden behövde de franska trupperna inte avgå förrän den 19 april! Man måste oneligen förvånas över ett sådant bedömande och den underskattning av den dynamiske motståndaren som ligger däri. Det förefaller som om där bakom låg en strävan hos engelsmännen att ensamma vara först på platsen. Fransmännen protesterade också, men det föranledde för tillfället ingen ändring utan först sedan tyskarna förekommit de allierade.

Den 1 april på eftermiddagen gav engelska krigskabinettet order om att det norska företaget i sin helhet skulle förberedas. Dagen därpå meddelar franske militärattachén i London sin regering, att

¹ Någon sådan not lämnades dock ej förrän den 5 april 1940 (jfr svenska »vitboken»).

den första transportomgången skulle avsegla den 5 och att ett antal platser ställdes till chefens för den franska expeditionskåren, general Audet, förfogande. Återstoden av en fransk förtrupp kunde medfölja andra omgången, som beräknades lämna engelska hamnar den 12. Chefen för de brittiska landstigningsstyrkorna, general Mackesy, hemställde emellertid att general Audet inte skulle lämna Paris förrän avgångsdagen, men att en fransk förbindelseofficer skulle sändas till London.

Dessa planer genomfördes emellertid ej, utan först den 12 avseglade de första engelska trupperna.

Den 6 april beslöt engelsmännen slutgiltigt att verkställa mine-ringarna i de norska farvattnen, vilket skedde den 8 på morgonen under skydd av flottan som befann sig till sjöss. Samma morgon rapporterades att ett femtiotal tyska fartyg passerade de danska sun-den och man undrade om det gällde Sverige eller Norge. Tidigt mor-gonen därpå kom rapport om den tyska invasionen. Vid ett omedel-bart sammankallat franskt kabinettssammanträde förebrådde Rey-naud sina medhjälpare, att de inte förutsett det tyska anfallet utan att tyskarna lurat dem. Härtill genmälde Gamelin, att det var det brittiska amiralitetet som var ansvarigt för operationerna. När man nu blivit förekommen i besittningstagandet av de norska hamnarna måste de återtas och vem kunde göra det om inte den engelska flot-tan? Det beslöts, att det viktigaste för krigföringen i stort vore att snarast besätta Narviks hamn och sätta sig i besittning av de nord-svenska malmfälten. Amiral Darlan skulle försöka påskynda dessa operationer genom att göra föreställningar hos brittiska amiralitetet. Norska regeringen skulle underrättas att den kunde påräkna franskt stöd.

Med dessa instruktioner begav sig Darlan omedelbart till London, där högsta krigsrådet sammanträdde samma dag. Dess beslut blev, att så starka styrkor som möjligt snarast skulle sändas till Norge för att ta åtkomliga hamnar, i första hand Narvik. Det var emeller-tid nödvändigt, att sjöstridsläget först klarnade, ty man kände ännu ej resultatet av de brittiska flott- och flygstridskrafternas pågående aktioner vid de norska kusterna. De trupper man enligt krigsrådet i första hand disponerade utgjordes av en blandad fransk lätt divi-sion, som fick order att embarkera inom 2—3 dar, 11 engelska batal-joner, varav två omedelbart (»Narviksbrigaden») och de övriga inom två veckor. Det kunde emellertid bli nödvändigt att avdela ytter-ligare trupper för detta företag, vilka i så fall måste tas från fronten i Frankrike.

Under tiden pågick sjöstriderna, som kulminerade i anfallet mot de tyska sjöstridskrafterna i Narvik den 13. Resultatet av detta anfall bedömdes av den brittiska flottchefen sådant att tyskarna inom Nar-viksområdet inte skulle kunna göra något starkare motstånd mot ett landstigningsföretag. För de första engelska trupperna, 24 brigaden, som avseglade den 12 borde det därför föreligga goda möjligheter att sätta sig i besittning av staden. (Genom befälhavarens, generalmajor Mackesy, försiktighet försatts emellertid denna chans.) Samma dag

avgick även de första franska trupperna från Brest till Clyde och fortsatte därifrån den 15.

Emellertid började man både i London och Paris redan den 12 att närmare intressera sig även för Trondheimområdet som ett lämpligt operationsmål. Gamelin framhöll inför det franska krigskabinettet, att det vore av särskilt intresse att återta Trondheim, då härigenom en god förbindelse med Sverige skulle erhållas. Liknande synpunkter gjorde sig gällande inom det brittiska kabinettet, där Churchill dock hade starka betänkligheter. Han var rädd för att splittra den »väl planlagda» Narvikoperationen och ansåg, att operation »Maurice» mot Trondheim mera var en spekulation. Han böjde sig emellertid för den allmänna meningen och kabinettet beslöt den 13, att båda företagen skulle utföras. Samma dag underrättades norska regeringen härom.

Vilken roll spelade den norska krigsledningen vid uppgörandet av dessa planer? Genom att norska regeringen före den 9 april ställt sig avvisande mot varje form av allierat ingripande under hänvisning till sin önskan att behålla en strikt neutralitet, hade den naturligt nog inte fått någon del av de allierades planer före denna dag. Churchill konstaterar endast, att den tidigare avvisande norska hållningen efter tyskarnas anfall övergick till upprepade rop på hjälp. Försäkringar härom lämnades också vid flera tillfällen och Ruge säger härom inför händelserna 9—10 april:

»I denna situation fanns det *en* ljuspunkt, de allierades försäkringar om hjälp, och vår visshet om att dessa försäkringar denna gång voro allvarligt menade. Hoppet om denna hjälp blev grundläggande för våra dispositioner under den följande tiden, både för regeringen och överkommandot och de lokala cheferna runt om i de isolerade landsdelarna. Frågan var, var och i vilken form denna hjälp skulle komma, hur snart den kunde komma och om vi kunde hålla ut till dess hjälpen kom.»

Det är tydligt, att även sedan man beslutat om expeditionskårens avsändande och dess operationer i samverkan med de norska trupperna, fick den norska ledningen veta mycket litet om de allierades planer. Då hjälpen dessutom dröjde, började norrmännen tvivla på att den över huvud taget skulle komma. I Norge hade man hoppats på en omedelbar aktion av den engelska flottan för att förhindra tyska överskeppningar. Den kom också men misslyckades på grund av det tyska luftherraväldet. Vidare väntade man sig hjälp av det engelska flyget, men detta var för svagt och saknade lämpliga flygplan för så vittgående företag som ett ingripande i Norge från engelska baser då utgjorde. Av lantstridskrafter landsteg visserligen en halv brigad redan den 13—14 i Nordnorge och måste således ha avseglat så gott som omedelbart den 9, säger Ruge. Men för norrmännen var det intet förstahandsbehov att få trupper överförda till den delen av landet. Att så ändock blev fallet, berodde på att den allierade krigsledningen inte alls konfererat med den norska, och visar enligt hans uppfattning, att Narvik och malmbanan fortfarande var det primära för de allierade. Alltså en motsvarighet till det projekte-

rade finska företaget några månader tidigare och en uppfattning, som efter vad vi sett, var fullt riktig.

Norrmännen önskade naturligt nog i första hand, att de allierade skulle ingripa i södra Norge. Det brittiska amiralitet vägrade emellertid enständigt enligt Ruge att verkställa landstigning på Västlandet med hänsyn till de risker detta skulle innebära på grund av tyskarnas försteg i denna del av landet. Då Trondheimområdet aktualiserades som ett lämpligt operationsområde, understödde norrmännen livligt detta projekt. De tyska styrkorna i Trøndelag var ännu tämligen små och kunde inte undsättas annat än från luften, och med Trondheim väl i sin hand skulle de allierade kunna förhindra ytterligare tysk framryckning norrut. Man räknade också med att med engelsk hjälp kunna uppsätta och utrusta betydande styrkor i mellersta och norra delarna av landet.

Den ursprungliga planen för Trondheimoperationen avsåg, att de först tillgängliga trupperna, 15 och 146—148 infanteribrigaderna samt 5 halvbrigaden (tre bataljoner) franska alpjägare, skulle landstiga vid Namsos och Åndalsnes för att trygga Trondheimområdet. Sedan flottan forcerat inloppet till Trondheimfjorden vid Agdenes, avsågs huvudanfallet utföras genom en landsättning inne i fjorden av 2. echelongs trupper. Då projektet först kom upp omfattades det med entusiasm inte minst av flottans män. Efter närmare undersökning fann emellertid amiralitetet, att det vore alltför djärvt att riskera så många slagfartyg på detta företag. Planen ändrades därför därhän, att Trondheim skulle tas enbart från landsidan genom ett koncentriskt anfall från Namsos i norr och Dombås i söder. De norska truppernas uppgift skulle vara att fördröja tyskarnas framträngande mot Åndalsnes och Trondheim huvudsakligast längs Österdalen och Gudbrandsdalen. Därför drog Ruge 4 fältbrigaden från Västlandet till Östlandet. Han kände då endast delvis till de allierades planer.

Överraskning och improvisation.

Orsaken till att expeditionskåren insattes så sent var, säger Ruge, att »de allierade var överraskade och oförberedda i en utsträckning som vi då inte kunde tänka oss — lyckligtvis får jag nästan säga». Hur förhöll det sig verkligen härmed? Av det föregående har vi sett, att man redan i början av mars hade en expeditionskår färdig att avgå, men att denna efter finsk-ryska freden till stor del upplöstes. De styrkor som vid tyskarnas anfall den 9 april omedelbart kunde sändas iväg var därför obetydliga, bl. a. därför att det ej fanns transporttonnage tillgängligt. Trots att man på allierat håll väntade sig tyska motåtgärder med anledning av de beslutade mineringarna och andra åtgärder mot den tyska sjöfarten, blev man därför förekommen och helt överraskad den 9 april. Det är visserligen sant, att de månadslånga förberedelserna för en eventuell expeditionskår till Skandinavien medfört, att man inte behövde stå helt handfallen, men den momentana överraskningen var dock utan tvekan fullständig. Det tog hela tre dagar, innan de första trupperna

kunde lämna sina inskeppningshamnar, och trots alla tidigare uppgjorda planer fick operationerna en improviserad karaktär, ett förhållande som Churchill inte sticker under stol med.

Hur kom det sig då, att den allierade krigsledningen, trots att den räknade med möjligheten av tyska motåtgärder kanske redan innan den beslutade mineringen av norska farvatten kom till stånd, inte var mera beredd den 9 april? Ja, det frågade sig också många av de då medagerande. Gamelin upprepar ständigt, att han mycket tidigt ivrade för en expeditionskår till Norge, som snarast skulle ställas i högsta beredskap. Han klagar på att regeringen inte hade full förståelse för dessa krav och att den försenade erforderliga åtgärder. Ställd mot väggen skyller han på brittiska amiralitetet, som enligt överenskommelse skall leda överskeppningen och därmed ytterst har att bestämma eller föreslå operationens igångsättning. Den franske flottchefen å sin sida gör allt vad han kan för att samla transportfartyg och för att påskynda den engelska marinledningen.

Konseljpresidenten Reynaud har en annan uppfattning. Han är missbelåten med det sätt på vilket förberedelserna skötts och lägger skulden härför i första hand på Gamelin och Darlan men även på försvarsministern, Daladier. Då Reynaud den 9 april förebrår Darlan den oskicklighet med vilken expeditionskåren organiserats, hänvisar denne till ett brev som han den 30 mars skrivit till försvarsministern och vari han bl. a. påpekat, att beslut omedelbart måste fattas om transportflottan. Detta brev och denna framställning kände ministerpresidenten inte till så sent som den 9. »Man kan gissa sig till min sinnesstämning, då jag mottog detta försenade meddelande», säger han.

Vid ett sammanträde i krigskabinetet den 12 april uppmanar Reynaud Gamelin »att precisera de åtgärder som förutsetts i händelse av tyska motåtgärder med anledning av minutläggningen och att ange i vilken takt de genomförts, varvid frågan om 'snabbheten' förefaller särskilt väsentlig». Atmosfären i rådssalen, då de militära cheferna släpptes in som anklagade, var iskall, säger Gamelin, som efter sammanträdet begärde sitt avsked, vilket dock inte beviljades.

När de allierade blivit förekomna av tyskarna, vill Reynaud påskynda operationerna mot Norge, sända mera trupper för att i första hand ta Narvik och därefter de svenska malmfälten. Gamelin, understödd av försvarsministern, invänder att Norgeoperationen leddes av engelsmännen och att han inte trodde det möjligt att göra någon ändring i de planer, som uppgjorts av dem och som inte förutsåg något ingripande av franska trupper annat än i andra hand. Han framhöll vidare, att Gällivare låg i Sverige och att man inte kunde ta malmfälten utan att tränga in i landet samt att huvudkrigsskådeplatsen för fransmännen förblev den nordvästra (Belgien), där striden kunde börja vilken minut som helst. Reynaud konstaterar, att Gamelins hopp om att kunna öppna en krigsskådeplats i Skandinavien hade försvunnit i och med det tyska anfallet, under det han själv alltsedan den 9 april protesterat mot den långsamhet med vilken operationerna där fördes. Han säger sig i denna fråga ha stått i motsatsställning

till såväl Daladier som Gamelin, liksom han sedan flera år gjort det beträffande den franska arméns organisation. Han såg sig till slut tvungen att ta konsekvenserna härav och föreslå, att Gamelin skulle ersättas, väl vetande att detta också måste medföra en regeringskris. Först den 9 maj drev han saken till sin spets, men dagen därpå anföll tyskarna, varför Gamelin fick kvarstå och krisen för tillfället förhindrades.

Man finner alltså, att var och en i den franska ledningen ansåg sig göra och ha gjort allt för att påskynda Norgeoperationen, men att detta inte lett till några resultat. Gamelin var säkert i god tro, när han ansåg sig vara pådrivare. Men denna pådrivning gällde i första hand engelsmännen. I vad avsåg verkliga åtgärder inom den franska armén finner man av hans bok, att han gick fram med stor försiktighet. För honom var det omedelbara försvaret av Frankrike det primära och varje förband, som måste undandras detta för att insättas på den skandinaviska krigsskådeplatsen, innebar för honom tydligen en självövertvinnelse. Det är knappast något att i och för sig säga härom eller om att han helt ville lägga ansvaret för Norgeoperationen på engelsmännen, men det rimmar dåligt med hans uppfattning om den vitala betydelse som »striden om järnet» skulle ha för hela krigföringen. Man har svårt att föreställa sig att några divisioner mer eller mindre kunnat nämnvärt inverka på striderna i Frankrike, under det att de, i rätt tid insatta, kunnat få avgörande betydelse i Norge. Först i slutet av april stod ytterligare ett par divisioner redo att inskeppas för Norge, men då var det för sent och de blev aldrig insatta. Nu var det visserligen många omständigheter, varöver Gamelin ej rädde, som blev avgörande för norgeföretagets omfattning, men hans metodiska försiktighet i vad gällde franska arméstridskrafternas deltagande stod inte i överensstämmelse med motståndarens blixtkrigföring.

Reynaud, som ivrade för en mera aktiv krigspolitik, hade med mycket svagt politiskt underlag bildat regering så sent som den 21 mars och inte hunnit genomföra sina intentioner. Han hade att kämpa mot inte bara krigsledningens passiva motstånd utan hela det franska regeringssystemet såsom sådant, vilket enligt hans och de Gaulle's uppfattning representerade motsatsen till vad det moderna kriget kräver. Att han inte tidigare gjort sitt val och brutit med det gamla får väl ses mot bakgrunden av hans svaga politiska ställning gentemot partichefen Daladier samt det ovissa och farliga läget, som inte medgav några omvälvande reformer på det militära området. Det förvånar dock, att han under sådana förhållanden inte personligen redan från första stund i högre grad sökte påverka förberedelserna för expeditionskåren utan tydligen helt och hållet lämnade dem åt försvarsministern och försvarsgrenscheferna.

Den engelska regeringen influerades i sina förberedelser starkt av respekten för Norges neutralitet. Att såväl norrmännen som svenskarna avvisade varje åtgärd från de allierades sida som kunde kränka neutraliteten verkade utan tvivel mycket hämmande på de engelska planerna. Man drog sig bl. a. i det längsta för att verkställa

de beslutade mineringarna utanför norska kusten. Det brittiska regeringssystemet var liksom det franska inte ägnat att främja snabba beslut och hela krigsorganisationen var ännu tungrodd och olämplig. Churchill framhåller, att det inte fanns någon samordnande instans, utan de tre försvarsgrenarna verkade var och en för sig, vilket medförde att den ena handen ofta inte visste vad den andra gjorde. Marinministern var visserligen ordförande i den militära samordningskommittén men hade som sådan ingen exekutiv makt. Brister i stabsarbetet och organisationen samt felaktiga krigsmetoder bidrog enligt Churchill till motgångarna. Han klagar också på de långa debatterna med de motvilliga franska parlamentarikerna.

Det finns dock skäl att i detta sammanhang påminna sig, att den norska frågan endast var ett led i det problemkomplex de allierade hade att brottas med i ovissheten om de tyska planerna. Vid denna tidpunkt utgjorde bl. a. frågan om en allierad inmarsch i Belgien i förebyggande syfte ett brännande diskussionsämne inom den allierade krigsledningen. Däremot synes inte hjälpen till Norge i och för sig ha föranlett några större divergenser inom högsta krigsrådet. Man var överens om vad som skulle göras, men den brittiska regeringen tvekade i utförandet eller hindrades av krigsutvecklingen. Det var först efter de tätt på varandra följande tyska överraskningarna som den engelska passiviteten försvann och lämnade plats för beslut samma och snabba åtgärder på alla krigsföringens områden, men då var det för sent att rädda Norge och de svenska malmfälten åt de allierade.

Det finns anledning att också göra en del reflexioner beträffande den svenska malmens roll och det sätt på vilket frågan om våra malmfälts erövrande eller urståndsättande behandlades i den allierade ledningen. Redan från början av den skandinaviska planläggningen trädde, som vi sett, de svenska gruvorna i förgrunden. Till en början räknade man med den eventualiteten, att Sverige skulle tillåta passage av allierade trupper till Finland och därmed skulle ju besittningstagandet eller kontrollen över malmfälten falla av sig själv. Sedermera, då Sverige vägrat att militärt samarbeta med de allierade, tänkte man sig att ta gruvorna med vapenmakt. Ingenstädes talas emellertid vid diskussionerna om de reella möjligheterna härtill med hänsyn till svenskt motstånd och inte heller tycks man ha gjort något ingående bedömande av hur starkt detta kunde bli. Hela planläggningen verkar på den punkten mycket löslig för att inte säga lättsinnig, måhända grundad på en förklarlig underskattning av våra försvarsresurser. Första gången någon överhuvud taget tar upp denna fråga inför det franska krigskabinettet, synes vara vid dess sammanträde den 12 april, då Gamelin påpekar, att Gällivare ligger i Sverige och att man därför måste angripa detta land! Man finner också hur planerna efter hand modereras. Ganska betecknande är, att Gamelin, tillfrågad om malmbanan var elektrifierad på norska eller svenska sidan, inte kunde svara härpå.

Reynaud, som var en av de ivrigaste förespråkarna för att malmfälten skulle tas eller åtminstone förstöras, räknade med att svens-

Litteratur

karna inför hotet av den tyska inringningen skulle visa sig villiga att släppa in de allierade i norr. Då så inte blev fallet hade han andra uppslag. Sålunda borde åt den militära ledningen uppdragas att studera möjligheterna av en räd för att förstöra gruvorna, innan ännu expeditionskåren vore klar att rycka in i Sverige. Vidare framkastade han vid ett par tillfällen, om det inte skulle vara tänkbart att föreslå svenska regeringen, att den själv skulle låta förstöra gruvorna mot viss ersättning från de allierade! Härtill genmälde premiärminister Chamberlain vid högsta krigsrådets sammanträde, att detta inte var någon penningfråga. Så länge Sverige ej invaderats skulle det säkerligen vägra att förstöra sina gruvor, men om tyskarna föll in i landet komme saken i ett annat läge.

Churchill framhöll, att de allierade ville att Sverige skulle förklara Tyskland krig. Men de ville inte skicka hit »de tre divisioner som vi frestade med för att få Finlandprojektet igenom, eller hålla landet fullt försett med livsmedel så länge kriget pågår...». Men däremot borde man göra allt för att uppmuntra svenskarna med fagert tal »att vi skall lämna all den hjälp vi kan, att våra trupper skall slåss på den skandinaviska halvön, att vi som god bundsförvant skall göra gemensam sak med landet och inte sluta fred utan det eller förrän det har fått sin rätt». Han försvarar nu efteråt detta uttalande genom att hänvisa till »de offer vi faktiskt gjorde för folkrätten och småstaterna».

Orsakerna till nederlaget.

Av general Massy's rapport framgår de faktorer som enligt hans erfarenhet varit avgörande för de allierades bakslag i Norge. Den viktigaste, men ingalunda enda, var utan tvivel luftläget. I en redogörelse för läget i Norge inför högsta krigsrådet i London den 27 april framhöll också Chamberlain detta. Det hade dag för dag blivit allt tydligare, att operationer, som under förra kriget voro förhållandevis enkla, numera stöter på nästan oöverstigliga svårigheter. Och detta inte så mycket på grund av flyganfallen på själva trupperna utan fastmer på grund av anfallen mot deras baser. Det vore ett fruktansvärt företag att försöka operera med en expeditionskår under fientligt luftherravälde. Brittiska regeringen hade också kommit till den övertygelsen, att det inte vore möjligt att fylla de fordringar på flygunderstöd, som måste ställas, när man opererade från baser, som var flera hundra kilometer avlägsna.

General Ruge analyserar ingående orsakerna till den ineffektiva hjälpen och det svåra bakslaget. Hans kritik är i korthet följande.

Den kortvariga och svaga allierade interventionen skapade en naturlig bitterhet hos norrmännen. Den var emellertid orättfärdig, ty det var inte viljan att hjälpa som fattades de allierade utan medel. Det fattades trupper och materiel i en utsträckning som norrmännen då inte kunde göra sig en föreställning om och som man från allierat håll inte heller vågade tala om för dem. Först långt senare förstod de, att engelsmännen inte ens hade tillräckligt med vapen och utrustning åt sina egna trupper.

De första trupper som avsändes utgjordes av ett par infanteribrigader, som var avsedda som avantgarden och därför låg i omedelbar beredskap för inskeppning. Därefter måste man emellertid dra tillsammans trupper ur strategiska reserver i England och Frankrike samt samla för deras överskeppning erforderligt tonnage. På den tiden fanns ännu inga speciella invasionsfartyg, utan man var helt hänvisad till att använda vanliga transport- och passagerarfartyg. Med den dåvarande starka belastningen på de allierades handelsflotta kunde man inte ha något större tonnage i beredskap för ett sådant företag. Dessutom tog det tid att inreda fartygen för trupptransport. Det måste därför nödvändigtvis dröja länge, innan nästa transportomgång kunde avgå. Härtill kom, att tyskarna omedelbart besatte alla större norska hamnar, varför man för urlastningen var hänvisad till småhamnar med små kajutrymmen och lossningsanordningar. Därför kunde inga större truppstyrkor samtidigt överföras, och det tog lång tid att urlasta tyngre materiel. Allt detta hade till följd, att de allierade kom så sent och insatte sina trupper droppvis.

De allierade vidtog verkligen omedelbart åtgärder för att samla större landstigningsstyrkor, men endast mindre delar kom i väg. Hur stora styrkor som till slut skulle komma att sättas in är inte känt, men i första hand avsågs en styrka motsvarande två brittiska och omkring en fransk division, varjämte ytterligare två franska divisioner hölls redo att överföras. Det var alltså inte viljan som fattades, säger Ruge, utan det var transportsvårigheterna, lägets snabba utveckling samt också en viss tvekan hos den brittiska ledningen som gjorde hjälpen så ineffektiv.

Men andra förhållanden inverkar också hämmande på operationerna. Det norska sammanbrottet den 9 april hade inte gett engelsmännen några högre tankar om det norska försvaret och norrmännen överhuvud taget. Ryktessmiderierna i London kring quislingar och femtekolonnare bidrog att öka misstänksamheten. Härtill kom den normala bristen på samförstånd mellan parterna i en allians av så tillfälligt slag som denna, då var och en håller på sitt och har en panisk förskräckelse för att »kratsa kastanjerna ur elden» för den andre. En sådan inställning hos ledningen sprider sig lätt nedåt och bidrar inte till att öka samarbetet och samhörighetskänslan mellan trupperna. Norrmännen tyckte, att de allierade truppers utrustning för och uppträdande under de specifikt norska förhållandena var dåliga. De allierade å sin sida betraktade de slitna och trötta norska avdelningarna med skepsis och uppträdde dessutom ibland bryskt mot civilbefolkningen.

Misstänksamheten gentemot norrmännen tog sig bl. a. uttryck i den brittiska krigsledningens uraktlåtande att i tid orientera om sina planer. Den meddelade aldrig på förhand var och när trupper skulle landsättas och senare inte heller när de skulle dras tillbaka från Norge. Samarbetet och samordnandet av operationerna blev i hög grad lidande härpå. Det förhållandet, att de allierade trupperna inte var avsedda som hjälptrupper åt en norsk armé utan som en helt självständig expeditjonskår, torde ha bidragit till detta.

Litteratur

Till allt detta kom, att operationerna snabbt utvecklade sig på ett sätt som man i London inte räknat med. Trots Ruges och de allierade förbindelseofficerarnas upprepade krav på ögonblicklig hjälp åt de norska trupperna i Östlandet vidhöll den engelska krigsledningen sin uppfattning, att norrmännen skulle kunna uppehålla tyskarna, så att de allierade trupperna enbart kunde inriktas på att ta Trondheim. Denna felräkning gjorde sitt till, att företaget så snart måste uppges och visar vådan av att leda operationer så långt bortifrån utan personlig kännedom om förhållandena på krigsskådeplatsen. Ett företag mot Trondheim var i och för sig ganska enkelt och skulle säkert ha lyckats med de därför avsedda trupperna. Men när dessa måste insättas för andra uppgifter fick det hela en betydligt större omfattning, som översteg de allierades krafter. Detta så mycket mer som tyskarna å sin sida luftledes förstärkte sina styrkor i Trondheimområdet.

Det var dock till syvende och sidst luftkrigsläget som blev utslagsgivande. Det tyska luftherraväldet lamslog lantstridskrafterna, försvårade och fördröjde urlastningen i hamnarna samt försenade över skeppningarna. Detta ledde till att försvarsställningarna inte kunde hållas och den tyska framryckningen därför inte hejdas, att de droppvis anländande trupperna omedelbart måste insättas och att det brittiska amiralitetet till slut inte ville offra fler fartyg på detta företag. Avsaknaden av flygfält gjorde det omöjligt att basera flyg i Norge. Genom att de engelska flygarna var helt obekanta med vinterförhållanden vågade de sig först inte på att basera flygförband på de frusna sjöarna. När man lät övertala sig härtill, blev det första flygförbandet omedelbart sönderbombat på isen, oförmöget att starta på grund av att motorerna inte hållits varma. Det luftvärn som var avsett för trupperna kom aldrig längre än till urlastningshamnarna, där det måste insättas för att i möjligaste mån skydda dessa.

GENERAL WEYGAND OCH FRANKRIKES SAMMANBROTT

Av fil. lic., jur. kand. BIRGER SVEDENBORG

Paul Reynaud har med sitt monumentala verk »*La France a sauvé L'Europe*» (se Svensk Tidskrift 1948 häfte 3) lämnat ett tungt vägande bidrag till historien om det franska sammanbrottet 1940. Hans bok har dock främst karaktären av en utpräglad försvarsskrift. Särskilt framträdande är den utomordentligt skarpa kritik som han riktar mot marskalk Pétain och general Weygand, de män som buro huvudansvaret för Frankrikes beslut juni 1940 att inställa striden. Mot bakgrunden härav är det med stort intresse man tar del av den bok som general Weygands son, överste Jacques Weygand, nyligen publicerat under titeln »*The Role of General Weygand. Conversations with*

his son J. Weygand.» (Eyre & Spottiswoode, London 1948.) Den är försedd med ett förord av den framstående engelske historikern professor Cyril Falls vid Oxfords universitet. Otivelaktigt föreligger här ett arbete, som både har stort historiskt värde och är av stort mänskligt intresse. Som framgår av bokens titel har den formen av samtal mellan general Weygand och hans son; till övervägande delen är det dock generalen som för ordet. Bokens form av konversation gör det möjligt för honom att framlägga sina synpunkter i en rakt på sak gående form, som annars ej varit möjlig. General Weygand bemödar sig ärligt att undvika rykten och spekulationer. Han framlägger en klar bild av läget, sådant han vid varje betydelsefull tidpunkt uppfattade det, och motiven till de beslut, som det kom på hans lott att fatta. Frapperande är den moderation som general Weygand visar. Den av de medagerande i det stora dramat, som han starkast kritiserar, är Paul Reynaud, men hans kritik har intet av den lidelsefullhet för att ej säga hätskhet, som utmärker Reynauds syn på Weygands handlande. Denna Weygands moderation erinrar om den han ådagalagt i sin nyligen publicerade bok om marskalk Foch, hans chef under kriget 1914—1918.

General Weygands tidigare remarkabla militära karriär är alltför väl känd för att här behöva rekapituleras. Då han i januari 1935 vid uppnådd pensionsålder lämnade posten som franska arméns överbefälhavare, vilken han beklätt i 4 år, antogs en särskild lag, varigenom han tilläts kvarstå i aktiv tjänst på livstid ehuru utan bestämda funktioner. Hans stund kom åter, då kriget 1939 nalkades. 22 augusti tillkallade hans efterträdare general Gamelin honom och bad honom vara beredd övertaga befälet över den franska armén i Mellersta Östern. Weygand kände sig i viss mån kvalificerad för denna uppgift, då han 1923—1924 fungerat som överkommisarie i Syrien. 2 september övertog han i Beyrout officiellt befälet över den franska Levantarmén. Hans verksamhet på denna post är ej utan intresse. Från politiskt håll har man kritiserat hans planer på att låta bombardera oljekällorna i Kaukasus i avsikt att förhindra att Tyskland fick tillgång till den ryska oljan och påstått att han härvid låtit sig ledas av »fascistiska» och följaktligen antiryska sympatier. Weygand har ingen svårighet att tillbakavisa dessa påståenden. Projektet — det blev aldrig mera — att bombardera oljekällorna var i verkligheten utarbetat av engelska och franska regeringarna i förening. Under sin tid i Levanten sysslade Weygand även med tanken på att skapa ett defensivt Balkanförbund under Västmakternas ledning för att härigenom binda tyska trupper i öster. Planen motarbetades emellertid av engelska regeringen, som fruktade att den skulle leda till Italiens inträde i kriget. Ända till sitt återkallande i maj 1940 fasthöll dock Weygand vid tanken på att skapa en andra front på Balkan, men han erkänner nu efteråt att planen aldrig kunde ha förverkligats, då Balkanarméerna voro för svagt rustade och Västmakterna ej varit i stånd att leverera dem modern material i nödig utsträckning.

17 maj 1940, då det tyska genombrottet vid Sedan var ett faktum, erhöll Weygand i Beyrouth ett brådskande telegram från Paris. Det

var undertecknat av konseljpresidenten Paul Reynaud och meddelade att den militära situationen på västfronten blivit alltmera kritisk. Weygand uppmanades att återvända till Paris snarast möjligt; hans avresa skulle om möjligt hållas hemlig. 18 maj på morgonen lämnade Weygand Syrien i ett bombplan. Under flygfärden till Paris grubblade han mycket över innehållet i Reynauds telegram och över vad man väntade sig av honom; att han skulle uppmanas att ersätta Gamelin som överbefälhavare föll honom ej in. 19 maj på em. träffades Weygand och Reynaud i närvaro av Pétain. Reynaud beskrev det allvarliga läget på västfronten, bad Weygand uppsöka generalerna Gamelin och Georges, utröna deras avsikter och avlägga rapport samma kväll. Weygand uppsökte först Gamelin i dennes högkvarter i Vincennes. Om detta sammanträffande yttrar han sig ytterst kortfattat; Gamelin erkände att han förlorat slaget och tycktes betrakta sin egen avgång som oundviklig. På denna punkt är Reynauds framställning utförligare; enligt honom beklagade sig Gamelin inför Weygand över att general Georges (överbefälhavaren på nordöstfronten) organiserat sitt högkvarter dåligt och tycktes trött. Då de skildes, yttrade Weygand plötsligt till Gamelin: »Vous savez que Paul Reynaud ne vous aime pas?» — »Je le sais.» — Då Weygand själv på kvällen kl. 7 återkom till Paris, avlade han rapport inför Reynaud och Pétain. Båda bådo honom övertaga överbefälet från 20 maj. Weygand skriver att han fruktat detta alltsedan morgonen och att han ännu i dag ej utan rörelse kan i minnet återkalla detta ögonblick. Han betraktar sitt beslut 19 maj att acceptera överbefälet som den handling, vilken jämte hans beslut 4 veckor senare att begära vapenvila krävt mest mod i hans liv. Men då han nu ser tillbaka, finner han ingen anledning att ångra de beslut han vid dessa tillfällen fattade. Vad han beklagar är endast att han ej vidtog försiktighetsmått för att undgå risken att bli avsiktligt missförstådd.

20 maj kl. 9 fm. övertog Weygand i Vincennes överbefälet efter Gamelin. Hans samtal med denne var ännu kortare än dagen förut. Gamelin tycktes lättad över att en tung börda lyfts från hans axlar och skilsmässan skedde utan bitterhet. Även i fråga om detta samtal är Reynauds framställning, med vilken Gamelins egen i »*Servir*» i stort sett överensstämmer, betydligt utförligare. Båda framhålla som bevis på Weygands självsäkerhet att han med en gest mot sin anteckningsbok yttrat: »J'ai les secrets de Foch!» Som sin egen uppfattning om läget uttalar Weygand att han betraktade den militära situationen som allvarlig men ej hopplös. Han hänvisar till sin medfödda optimism och till den förtröstan han hela sitt liv hyst för försynen.

Om det militära händelseförloppet från 20 maj fram till vapenstilleståndet 25 juni ger general Weygand en klar och koncentrerad framställning. Särskilt förtjänar framhållas att han ej riktar några förebräelser mot England för dess beslut att spara Royal Air Force' huvudstyrka till det kommande slaget om Storbritannien eller gör gällande att den engelska armén skulle ha gynnats på den franskas bekostnad under evakueringen vid Dunkerque. Weygand klargör även

på ett åskådligt sätt hur hans och Reynauds åsikter om den fortsatta kampen i Frankrike efterhand alltmera gingo isär. Det är hans uppfattning att Reynaud byggde sina förhoppningar om fortsatt motstånd i främsta rummet på dess koncentrerande till Bretagne och på Förenta staternas snara inträde i kriget. Weygand gjorde, tvärtemot vad som ofta påståtts, allt för att påskynda skapandet av »le réduit breton», men han ställde sig skeptisk med avseende å dess motståndskraft. Han gjorde sig heller inga överdrivna föreställningar om den omedelbara militära betydelsen av Förenta staternas eventuella krigsinträde, en uppfattning som förefaller nog så välgrundad.

Den skarpaste sammanstötningen mellan Weygand och Reynaud ägde rum i Bordeaux 15 juni. Reynaud krävde då att Weygand med armén skulle stanna i Frankrike och kapitulera, medan regeringen begav sig till Nordafrika för att därifrån fortsätta striden. Weygand nekade kategoriskt att gå med härpå. Han inskärpte att det vore regeringens sak att söka vapenstillestånd, medan en kapitulation vore överkommandots sak och att han ej ville ta ansvaret för en dylik även om han finge en skriftlig order härom. En kapitulation skulle enligt honom strida mot arméns ära. Reynaud kritiserar häftigt denna Weygands ståndpunkt, men denne kan dock till stöd för den anföra goda argument, som Reynaud tydligen alldeles bortser ifrån. En kapitulation skulle utlämnat det franska moderlandet helt åt Tysklands nåd; det skulle icke funnits någon som helst fransk regering där och följaktligen ej någon buffert mellan den franska civilbefolkningen och de tyska myndigheterna. De franska arméerna i moderlandet skulle också varit helt utlämnade åt segrarens godtycke. Weygands språk antar i detta sammanhang en skärpa, som ej finnes annorstädes i hans framställning. Han kan endast förklara Reynauds förslag med att denne vid dess framställande ej gjort klart för sig de fulla konsekvenserna av det.

Skälen för och emot ett fortsatt franskt motstånd i Nordafrika ha livligt debatterats. Weygand bedömde utsikterna pessimistiskt; han hänvisar till de bristfälliga förberedelserna, det dåliga skick vari den franska nordafrikanska armén befann sig och till svårigheten att anskaffa ett tillräckligt stort tonnage för överförande av franska trupper till Nordafrika. Härtill kom Spaniens hållning som en osäker faktor. Reynaud däremot anser att goda utsikter förelågo för ett långvarigt försvar i Nordafrika och citerar i detta sammanhang ett 23 juni daterat telegram från den franske överbefälhavaren där, general Noguès. Noguès ansåg den största faran hota från Spanska Marocko och ville undanröja den genom en preventiv aktion. Viktiga upplysningar om regeringen Pétains ställningstagande finnas i den dagbok, som Vichyregeringens förste utrikesminister Paul Baudouin publicerat under titeln »*The Private Diaries March 1940—January 1941 of Paul Baudouin* (Eyre & Spottiswoode, London 1948). Baudouin antecknar 23 juni, att regeringen denna dag diskuterade problemet Nordafrika och enhälligt avvisade general Nougès förslag att anfälla Spanska Marocko. Själv betraktar Baudouin tanken på krigets fortsättande i Nordafrika som en chimär, som endast skulle lett till en

tysk intervention där. Denna åsikt, som även omfattas av professor Falls i hans förord till »*The Role of General Weygand*», har mycket för sig. Och att Frankrike skulle haft möjlighet att avvärja en attack från axelmakterna mot Nordafrika får anses högst tveivelaktigt. Som det nu gick, kom Nordafrika genom vapenstilleståndet att hållas utanför kriget, vilket i sinom tid möjliggjorde den allierade landstigningen där 8 november 1942. Under Pétainprocessen sommaren 1945 meddelade general Georges, att Churchill 8 januari 1944 i Marrakesch till honom yttrat att det var ett misstag av Hitler att gå med på vapenstillestånd och att han genast bort invadera Nordafrika som ett preliminärt steg i fälttåget mot Egypten. Reynaud skriver att enligt hans åsikt Churchill ej gillat de slutsatser som dragits av detta yttrande och att han överraskats av dess offentlighöörande. Häremot kan general Weygand invända att Churchill vederligen ej tagit avstånd från vad han vid tillfället i fråga yttrat.

Senare delen av »*The Role of General Weygand*» behandlar hans tid som försvarsminister i Vichyregeringen och generaldelegat i Nordafrika. Den är mindre utförlig än den tidigare men innehåller dock åtskilligt av stort intresse. Weygand betraktade sin roll uteslutande som den militäre fackmannens och förnekar uttryckligt att han hyste några politiska ambitioner. Han rådfrågades ej ens före statskuppen i Vichy 10 juli 1940. Hans syn på vapenstilleståndet var att det endast betydde en andhämtningspaus, under vilken Frankrike borde sträva att i hemlighet bygga upp sin materiella styrka för att i det avgörande ögonblicket återinträda i kriget på de allierades sida. Det lyckades honom att bygga upp en hemlig armé 3 gånger så stor som den i hemlandet tillåtna på 100,000 man och att gömma betydande vapenförråd. Efterhand inträdde en allt starkare spänning mellan honom och Laval, då denne drevs till ett allt längre gående samarbete med Tyskland. Sedan Weygand vid regeringsombildningen 7 september tvingats lämna regeringen, utsågs han till överbefälhavare och regeringens generaldelegat i Nordafrika. På denna post fortsatte han sitt arbete med att bygga upp Frankrikes militära styrka. Detta erkännes även av Reynaud, som emellertid starkt klandrar Weygand för att han i december 1940 avvisade ett engelskt anbud till Franska Nordafrika att inträda i kriget. Weygands ståndpunkt var emellertid att han ej ville ta det avgörande steget, förrän de materiella förutsättningarna härför förelågo; ett för tidigt ingripande skulle enligt honom äventyrat Nordafrikas förlust. Det förefaller som om Reynaud ej tar tillräcklig hänsyn till den starka kontroll, som i Nordafrika utövades av den tysk-italienska kontrollkommissionen. I vilket fall som helst kan Weygand räkna sig till förtjänst att det var genom hans motstånd som det protokoll, amiral Darlan 28 maj 1941 undertecknade med Tyskland, genom vilket hamnarna i Bizerte och Dakar ställdes till axelns disposition, ej ratificerades. Då Weygand i november 1941, främst genom tysk påtryckning, tvangs att lämna Alger, kunde han påvisa betydande resultat av sin verksamhet. Av den desorganiserade armé på 120,000 man, som fanns vid hans ankomst ett år tidigare, hade han skapat en armé på 10 vältränade divisioner,

som blev kärnan i den franska expeditionskåren till Italien och till 1:a armén.

Efter sin återkomst från Alger i december 1941 levde general Weygand som privatman i Sydfrankrike under polisuppsikt. Då de allierade landstego i Nordafrika 8 november 1942 sände marskalk Pétain honom ett brådskande budskap med uppmaning att komma till Vichy. Weygands råd till marskalken gingo ut på att betrakta landstigningen som förspelet till Frankrikes befrielse, att beordra flottan att lämna Toulon innan det var för sent, att beordra de franska trupperna i hemlandet att lämna sina kaserner så att de ej riskerade att bli fångade som råttor i en fälla och att högljutt protestera mot den tyska kränkningen av vapenstilleståndsfördraget. Endast det sista förslaget följdes emellertid av Pétain. Orsaken till marskalkens passivitet finner Weygand i den allmänna fruktan för repressalier mot civilbefolkningen från Gestapos sida. Själv arresterades Weygand 12 november av Gestapo, då han stod i begrepp att lämna Vichy. Han fördes först till Tyskland och senare till ett slott i Tyrolen, där han maj 1945 befriades av general Patchs framryckande amerikanska armé. Två dagar senare arresterades Weygand ånyo, nu på order av franska regeringen, med motivering att han beklätt en ministerpost under Pétain.

General Weygand slutar sin framställning med några allmänna reflexioner över Frankrikes öde under Andra Världskriget och över de fransk-engelska förbindelserna. Han uttalar sin beundran för Englands prestationer men hoppas att det också skall förstå de svårigheter med vilka de länder, som legat under den tyska järnhälen, nu ha att brottas. Det är också hans förhoppning att förhållandet mellan England och Frankrike, mot bakgrunden av de tragiska erfarenheterna under den senaste världskatastrofen, för framtiden skall gå en lyckligare utveckling till mötes än den som utmärkte åren närmast efter 1919. I Dunkerquetraktaten 4 mars 1947, varom underrättelse nådde honom just då han lade ner sin penna, ser general Weygand ett tecken på återvändande till förnuftet och en händelse som endast kan glädja varje sann fransman.